

a hatósági levéltárak Erdélyben nem maradtak meg, tehát a magánlevéltári anyag forrásértéke jóval jelentősebb. A levéltárak lajstromozott állagait szintén teljes egészében leszállítjuk. A Levéltár egy részének külön helyen való tárolása azonban a kutatást egyáltalában nem akadályozza, mert óvóhelyünket úgy rendeztük be, hogy az anyag továbbra is teljes egészében használható maradjon. Szolgáljon letéteményező családaink megnyugtatósára, hogy a Levéltár és Könyvtár minden áldozatot meghoz és mindent elkövet a gondjaira bízott értékek védelmére.

A nagy gyarapodás folytán raktárainkban fenyegetően közeledő helyhiány némileg csökkent azáltal, hogy az egyetem mellett működő Állami Tanárvizsgáló Bizottság régi irattárát, melyet a román megszállás alatt Kelemen Lajos főigazgató óvott meg a pusztulástól és Levéltárunk őrizett meg, sikerült visszaadni a Tanárvizsgáló Bizottságnak.

A Kolozsvárra látogató olasz követ tiszteletére olaszvonatkozású anyagunkból kisebb kiállítást rendeztünk. Folyosóink díszítését levéltáraink egykori őrzőhelyeinek képével folytattuk.

Kutatóink száma ebben az évben is örvendetesen emelkedett. Az elmúlt esztendő 942 kutatójával szemben az idén 1390-en fordultak meg dolgozószobánkban. Bár a családtörténeti ügyekben felvilágosítást kérők száma az idén már csökkent, mégis napjában 2—3 személynek állott, első sorban a főigazgató szóbeli felvilágosítással rendelkezésre. Kutatószobánk látogatottsága nem kis mértékben köszönhető kézikönyvtárunk felfrissítésének és könnyen kezelhetőségének.

Levéltárunk ez évben is több ízben bocsátotta a kutatók rendelkezésére különféle erdélyi levéltártulajdonosokkal fennálló szoros kapcsolatait. A főigazgató széleskörű személyes ismeretsége több eredményes közvetítést tett lehetővé. E kapcsolatok kimélyítésével és anyag-kataszterének kiépítésével Levéltárunk továbbra is szolgálni óhajtja az erdélyi kutatásokat. Örvendetes tényként kell felemlíteni, hogy Biró Vencel és Szilágyi Loránd professzor urak vezetésével a történet szakos tanárjelöltek két ízben is meglátogatták Levéltárunkat s kutatóink között is egyre gyakrabban láthatunk egyetemi hallgatókat. Bizonyára eljön annak az ideje is, hogy a történet szak képzés szempontjából Levéltárunkban adódó páratlan lehetőségek teljes egészükben éreztethetik hatásukat.

Kolozsvár, 1943. február 5.

*Dr. Jakó Zsigmond*  
levéltári segédőr.

### Jelentés az Erdélyi Nemzeti Múzeum Érem- és Régiségtárának 1942. évi működéséről

A vezetésem alatt álló Érem- és Régiségtárnak 1942. évi működése a gyűjtemények rendbetétele jegyében folyt le, akárcsak az elmúlt esztendőben. Ezt a munkát nekem kell elvégeznem és elvégeztetnem, mert utánam már nincs senki, aki ennek a nagy gyűjteménynek a fejlődését ismerné. Sok és áldozatos munkát kíván ez tőlem meg munkatársaimtól. Ez a

munka annál nehezebb volt és lesz a jövőben is, mert a helyiségek tekintetében a viszonyok szégyenletesen nyomorúságosak. Én a helyzet javítása érdekében ismételten feleltem a szavamat mind a Múzeum-Egyesület vezetősége, mind a minisztérium előtt, de megértésre és meghallgatásra nem találtam. Ez a hang nem új az egyesület régi tagjai előtt, hiszen ez a hang nem vonult végig megboldogult nagy elődöm és mesterem, dr. Pósta Béla jelentéseiben is. Annál szomorúbb, hogy ez a hang nem változhatott meg annyi idő óta és nem fog megváltozni, amíg csak az állam új múzeum fölépítésével nem teljesíti szerződésbeli kötelezettségét. Kimondhatatlanul sok idő pocsékolódik el a helyszűke miatt és ez tetemesen megnöveli munkánkat, mert a folytonos szaporodás mellett minden kis tenyérnyi helyet gazdaságosan kell kihasználni és ez a holminknak sokszoros ide-oda tevégtetésével jár.

Az 1942. esztendőben is folytattuk a gyűjtemény preparálását, az állami és múzeumi vagyron szétválasztását, a kiállítás átrendezését, a raktárba szoruló anyagnak hozzáférhetővé tételét és ennek rendjén egyes csoportoknak a lelőhely szempontjából való azonosítását. Ez utóbbi volt a legsúlyosabb munka, mert pl. középkori kőtárunk egy része szerepel ugyan az 1899 előtti leltárban, de sohasem volt beszámozva. Sok holmink van, ami nem is került leltárba, különösen az építészeti csoportban és ugyanebben a csoportban több emlék szerepel a leltárban, amit beszámoltunk ugyan annak idején, de a folytonos ide-oda hurcolkodás következtében és a beépítés folytán lekopott róluk a szám. Sikerült a középkori kőtárat 85—90 %-ig rendbehozni. Ennek rendjén sok értékes emlékünket emeltem ki a pincéből és állítottam ki a kapu alatt és az udvari rész védettebb helyein.

Az egyes gyűjteménycsoportok gyarapodásáról a mellékelt kimutatások számolnak be. Az ott szereplő számokat azonban meg kell szólaltatnom.

Éremtári gyarapodásunk csak 568 darabot mutat fel. *Dr. Kovács István* régi munkatársam szakszerű vezetésével és fáradságot nem ismerő munkájával nagy lépéssel haladt előre ennek a tárnak az átrendezése. Magamnak tartozom azzal, hogy baráti támogatásáért e helyen is hálás köszönetet mondjak neki. Szinte szégyenlem bevallani, hogy mindennapi munkáját havi 150 pengő jutalomdíjért végzi.

Az őskori csoportunk feltűnően gazdag gyarapodása onnan van, hogy a Wass-szőnyegek árából végzett ásatások eredményeit 1942-ben leltároztuk be. Jórészt ki is állítottuk, hogy a kiállításban a múzeum jobb anyaga szerepeljen az intézeti gyengébb anyag helyett. 1942-ben leltározta be *dr. Kovács István* a marosdécsei rézkori temetőben 1912-ben végzett ásatásainak eredményeit is. — Aránylag szegényesnek mondható római csoportunk gyarapodása, mert anyagiak híján nem tudtunk hozzáfogni római ásatásainkhoz. — Így vagyunk népvándorláskori csoportunkkal is. — A honfoglaláskori csoportunk gazdagodása onnan van, hogy 1942-ben került beletárolásra a megboldogult Létay Baláznak és Kovács Istvánnak a Zápolya-utcában még 1911-ben végzett ásatásainak eredménye. — Művészeti csoportunk nemcsak vételekkel gyarapodott, hanem a kolozsvári bankok által adományozott 1820 pengő összeg erejéig eszközölt vásárlásokkal is. Múzeumom a Művészeti Hetek rendelkezésére állott hónapokon keresztül mind helyiségeivel, mind személyzetével, és fájdalmasan

kellett látnom, hogy mindenki vásárol, csak a múzeum áll az anyagi nincstelenség miatt megkötött kezekkel. Ezt értette meg *dr. Tarján Pál*, a Magyar Nemzeti Bank kolozsvári fiókjának nemeslelkű igazgatója, aki a fenti összeget hozta össze. Ez összegből megvettük *Edvi Illés Aladárnak* Istálló-sarok, *Krusnyáknak* Szt. István és *Krizsánnak* Március című képeit, valamint *Gy. Szabó Bélának* négy fametszetét.

Arról a két mellszoborról, amely ezen a kiállításon szerepelt és amelyet a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztérium helyezett letétbe, még nem kaptuk meg a hivatalos okmányokat. E két szobor egyike a *Laborcz Ferencé*, a másik *Matei Aurelé*.

Szép gyarapodást mutat iparművészeti gyűjteményünk, ami onnét van, hogy a volt kolozsvári Iparművészeti Múzeum megmaradt és múzeális értékkel bíró részét a m. kir. Ipar- és Kereskedelemügyi Minisztérium letétképpen nekünk adta.

Folyamatban van a volt marosvásárhelyi Iparmúzeum, mint hallottam, elenyészően kicsi értékében megmentett anyagának az átvizsgálása és amennyiben múzeumunkat érdeklő darabok lesznek benne, azok is hozzánk kerülnek.

Feltűnő a néprajzi tár szaporodása is, ez azonban onnét van, hogy megvettem az EKE néprajzi múzeumának kerámikai anyagát 4620 pengőért. 102 drb. az Iparmúzeum anyagával került be.

Külön kell megemlékezni arról a megértő jóindulatról, amellyel *Keledy Tibor dr.* polgármester úr, *Vásárhelyi László* alpolgármester úr, valamint *Folyovich János* főjegyző úr és *Katona Lajos dr.* közművelődési tanácsnok úr múzeumunkkal szemben viseltetett. Ennek köszönhetjük azt a házsongárdi temetőből kikerült 31 sírkövet, amelyeknek mindenike művelődéstörténeti szempontból különös értékű. Jellemző a város vezetőinek nemes gondolkodására, hogy még a sírkövek szállításának és felállításának költségeit is fedezték.

Külső munkálataink szerény keretek között mozogtak, mert egyfelől anyagilag voltunk nagyon megkötve, másfelől pedig a belső rend megteremtése képezte fő feladatunkat. *Dr. Novák József* beresztelki, *dr. Mozsolics Amália* gyalui, *Pálffy Antal* hordói ásatása, valamint az én körösbarlangi ásatásom, amelyen kitűnő segítőtársam volt *Szabó György* gyakornok, tudományos szempontból értékes anyagot hozott felszínre.

Megjelent folyóiratunk második kötete. Értékéről nem mi vagyunk hivatottak nyilatkozni, de az a körülmény, hogy a mai lehetetlen és zűrzavaros időben is 21 német, 3 olasz, 3 svájci, 2 bolgár, 2 finn, 1 svéd, 1 belga, összesen 33 külföldi és 8 magyar folyóirattal, illetőleg tudományos intézettel vagyunk csereviszonyban, maga helyett beszél. S ha majd vége lesz a mostani világegésnek, tömegesen fognak jelentkezni cserére azok az államok is, amelyekkel debreceni professzor koromban csereviszonyban voltam, mert erdélyi anyagot a tudományos körök jóformán csak tőlünk kaphatnak.

Örvendetes esemény a múzeum életében, hogy *Pálffy Antal* végzett tanárjelöltet gyakornoknak neveztek ki s ez által ez a ritka képességű és bámulatos munkaerejű munkatársam végleg múzeumunkhoz kapcsolódott. Azon kell lennünk, hogy a mértéken felül megszorodott munka rendes elvé-

gezhetése érdekében szaporíttassanak az állások. Nagy érdeke volna a múzeumnak, ha az olyan sokat ígérő fiatal munkatársak, mint Szabó György IV. éves és ifj. Kós Károly III. éves tanárjelöltek véglegesen hozzánk kapcsolódhatnának.

Alább külön névsorba foglaltuk azoknak a jótétlekeknek a nevét, akik ajándékaikkal keresték fel múzeumunkat.

Az Eremtárnak adományozott: Biró Jenő, Csikesz László, Gebefügi Gusztáv, Kádár József, özv. Kádár Józsefné, gr. Kuun Géza hagyatéka (129 drb. csak most beletárcsva), Roska Márton.

A Régiségtárnak adományozott: Barcza Sándor (Dés), Csíkmadéfalvi Zöld János, dr. Derzsi Domokos, Jakab István (Budapest), Kelemen Lajos, Keresztesi Ödön (Marosvásárhely), Koncz Albertné Czecz Irén (Marosvásárhely), Krisztinkovics Béla (Budapest), Máté Gyula, Penkert Sándor (Székelyhid), Roska Márton, özv. Szörcesey Szörtsei Gáborné Varga Mária, Takács Lajos, Tatrossy Móricné Újfalvi Nina (Alőr), Zobác Margit.

Pénzbeli adományok a Régiségtár részére: Kántor Lajos 500, Kolozsvár thj. sz. kir. város 500, Kolozsvári Bankok 1820 pengő.

A Néprajzi-tárnak adományozott: Kis Ödön (Dés), Tatrossy Móricné Újfalvi Nina. — *Letét:* Az EME Levéltára, Kolozsvár sz. kir. város.

Ezek a névsorok tanúbizonytságot tesznek amellett, hogy a múzeum iránt tanúsított érdeklődés nő, és amióta a magunk vezetése alá kerültek a gyűjtemények, nő a közönség bizalma is. Így azt a törekvésünket, hogy a múzeum és a közönség közötti kapcsolatot minél bensőségesebbé tegyük, siker koronázta. Ha majd a körülmények engedik, időszaki kiállításokkal és a közönségnek a múzeumban való koronkinti kalauzolásával ezt a viszonyt még szorosabbra fogjuk fűzni.

Már volt alkalmam kérni, hogy az Egyesület a Néprajzi Intézet és a Classica Philologiai, valamint Ókori Történeti Szemináriumok által elfoglalt helyiségek felszabadítása iránt tegye meg a szükséges lépéseket. Kértem ismételtten azt is, hogy az új épület felépítéséig legalább a szomszédos telkek kisajátítása és a mostani épületnek nyugat felé való kiépítése érdekében járjon el az Egyesület, hogy legalább ezáltal jussunk egy ideig valamelyes lélegzethez. — Az egyházi múzeum további kiépítése érdekében is sürgettem az Egyesület közbenjárását, főképpen a kolozsvári református egyházközségnél. Mindezeket most is megismétlem, és ezt ez alkalommal felelősségem tudatában azzal az aggodalomszülte nyomatékkal, hogy a mulasztás ezen a téren mindennap olyan károkkal fenyeget, amelyekért el kell hárátnom magamtól a felelősséget.

Jelentésem szíves tudomásulvételét kérve vagyok a tisztelt Közgyűlésnek mély tisztelettel

Kolozsvár, 1943. január 29.

Dr. Roska Márton  
egyetemi ny. r. tanár  
igazgató



**Az Erdélyi Nemzeti Múzeum Régiségtárának vétel, ásatás, ajándék és letét útján történt gyarapodása az 1942. esztendőben**

	Egyiptomi	Őskori	Római	Népvándorláskori	Honfoglaláskori	Árpádkori	Újkori	Művészeti	Ipartörténeti	Fegyvertári	Építészeti és szobrászati	Kegyeleti	Gyógyszertári	Rajztár	Néprajz	Egyéb	Összesen
Ásatás	—	3037	116	2	192	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	3347
Vétel	—	9	—	—	—	—	—	57	71	—	8	—	—	108	1602	—	1855
Ajándék	—	236	94	9	—	—	2	—	30	4	85	15	1	3	2	—	481
Letét	—	—	—	—	—	—	—	—	963	—	2	31	—	—	102	—	1098
Összesen	—	3282	210	11	192	—	2	57	1064	4	95	46	1	111	1706	—	6781